

POSVETE KAO ZNAČAJAN
IZVOR PODATAKA:
PRIMJER BIBLIOTEKE
HAMIDA HADŽIBEGIĆA*

Apstrakt

Stručna biblioteka Orijentalnog instituta Univerziteta u Sarajevu stradala je tokom rata u Bosni i Hercegovini 1992-1995. godine. Značajan doprinos u procesu obnove i popunjavanja fonda u poslijeratnom periodu imala je lična biblioteka Hamida Hadžibegića koja je 2001. godine kao poklon pristigla u Orijentalni institut. Biblioteka broji preko 1000 publikacija koje su pripadale ovom etabliranom naučniku i istraživaču bosanskohercegovačke prošlosti čija su bazna istraživanja imala snažan odjek u naučnom univerzumu istraživača osmanske historije. U ovom radu su prezentirane posvete kolega i prijatelja u Hadžibegićevim knjigama, separatima i časopisima kao kulturološki podsjetnici i dokumentarni zapisi koji svojom strukturom, tekstom, datacijom i potpisom predstavljaju izvor značajnih informacija o životu i radu ovog naučnika.

Ključne riječi

Hamid Hadžibegić, osmanistika, Orijentalni institut Univerziteta u Sarajevu, biblioteka, posvete

* Zahvaljujemo se Nenadu Filipoviću, dr. Fazileti Hafizović i dr. Sabaheti Gačanin na korisnim prijedlozima prilikom izrade ovog rada.

DEDICATIONS AS A
SOURCE OF IMPORTANT
DATA: THE CASE OF
HAMID HADŽIBEGIĆ
LIBRARY

Abstract

During the war in Bosnia and Herzegovina 1992-1995, the special library of the Oriental Institute was destroyed. A significant contribution in the process of restoration and replenishment of the library fund in the post-war period was made by the Hamid Hadžibegić's personal library, which arrived as a gift at the Oriental Institute in 2001. The library has over 1,000 publications that belonged to this established scientist and researcher of the past of Bosnia and Herzegovina, whose basic research had a strong influence in the scientific universe of Ottoman history researchers. This paper presents the dedications of colleagues and friends in his books and journals as cultural reminders and documentary records that, with their structure, text, dating and signature, represent a source of significant information about the life and work of this scientist.

Keywords

Hamid Hadžibegić, Ottoman studies, University of Sarajevo - Oriental Institute, library, dedications

* For useful suggestions in writing this paper, our gratitudes go to Nenad Filipović, Dr. Fazileta Hafizović, and Dr. Sabaheta Gačanin.

Biblioteka Orijentalnog instituta Univerziteta u Sarajevu je prije agresije na Bosnu i Hercegovinu 1992-1995. godine slovila za jednu od istaknutijih specijalnih biblioteka sa preko 10.000 naslova, najvećim dijelom iz oblasti orijentalne filologije i historije osmanskog perioda. Poslije stradanja biblioteke u ratu, 17. maja 1992. godine, zahvaljujući donacijama kulturnih institucija iz zemlje i inostranstva, ali i privatnih lica, fond biblioteke se postepeno obnavljao i dopunjavao.¹ Nasljednici Hamida Hadžibegića, nekadašnjeg uposlenika Orijentalnog instituta u Sarajevu, bili su jedni od onih koji su prepoznali značaj obnove fonda institutske biblioteke te su u poslijeratnom periodu ovoj naučnoj ustanovi poklonili ličnu biblioteku Hamida Hadžibegića. Ova privatna zbirka knjiga je zauzela važno mjesto u procesu obnove bibliotečkog fonda i doprinijela da se institutska biblioteka obogati naslovima koji su od krucijalne važnosti za istraživače i naučne radnike u čijem je fokusu istraživanja prošlost Bosne i Hercegovine u osmanskom periodu. Pored popunjavanja fonda, značaj lične biblioteke Hamida Hadžibegića ogleda se i u tome što se, koristeći biblioteku kao literaturu, prisjećamo ovog istaknutog naučnika i erudite jer „knjiga, odnosno biblioteka uvijek nam je najrječitija priča o svom vlasniku“.²

Hamid Hadžibegić je rođen 12. avgusta 1898. godine u Sarajevu. Školovao se u Sarajevu i Istanbulu, a profesorsku karijeru je gradio u Istanbulu, Skoplju i Sarajevu. Poslije Drugog svjetskog rata kratko je radio kao bibliotekar i arhivista u Zemaljskom muzeju, da bi od 1950. godine pa sve do penzionisanja 1965. godine radio u Orijentalnom institutu u Sarajevu. Napisao je knjigu *Glavarina u osmanskoj državi* i niz značajnih radova, koji su izazvali pažnju brojnih istraživača u Jugoslaviji, ali i van nje. Umro je u Sarajevu 1989. godine.³

Knjige koje je Hamid Hadžibegić tokom života sakupljao, kupovao i dobivao kao dar, objedinjene su u njegovoj privatnoj biblioteci. Privatne zbirke knjiga, pa tako i ova, predstavljaju važan izvor na osnovu čijeg „sadržaja, pa i broja djela, pored ostalog, možemo suditi o nekim elementima kulturnih i društveno-političkih prilika određenog vremena, o izdavačkoj aktivnosti, njenom obimu i vrsti publikovanih djela. Konačno, one upotpunjuju ličnu i stvaralačku biografiju svoga vlasnika.“⁴

Uvidom u građu biblioteke Hamida Hadžibegića moguće je zaključiti da su naslovi usko vezani za određene naučne oblasti prema kojima se ovaj naučnik profilirao. Najveći broj publikacija je iz oblasti historije i prava, a uz njih, biblioteka posjeduje značajan broj knjiga o umjetnosti, književnosti, religiji, kao i veliki broj rječnika.⁵

Proučavati povijest knjige ne podrazumijeva samo pratiti njen put i razvoj od

- 1 Više o stradanju Orijentalnog instituta Univerziteta u Sarajevu i njegovoj biblioteci vidjeti: Lejla Gazić, Stradanje Orijentalnog instituta u agresiji na Bosnu i Hercegovinu od 1992. do 1995, u: *Orijentalni institut u Sarajevu 1950.-2000 = The institute for Oriental Studies in Sarajevo 1950-2000*, Aladin Husić (ur.), Orijentalni institut, Sarajevo, 2015, 18-22.
- 2 Lamija Hadžiosmanović, Neke kraće naznake o knjizi u privatnom posjedu, *Bibliotekarstvo: Godišnjak Društva Bibliotekara Bosne i Hercegovine*, God. XXVI, Sarajevo, 1980, 107.
- 3 Usp. Mubera Bavčić, Hamid Hadžibegić (1898-1988): (u povodu 15-godišnjice smrti), *Prilozi za orijentalnu filologiju* 52-53/2002/03, Sarajevo 2004, 351-354; Enes Pelidija, *Osmanisti Bosne i Hercegovine do početka 21. stoljeća: biografski i bibliografski podaci*, knj. 2., Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke/znanosti, Mostar, 2020, 176-180; Amer Maslo i Lamija Hatibović, Hamid Hadžibegić (1898.-1988.) i njegova ostavština u Orijentalnom institutu u Sarajevu, *Časopis za suvremenu povijest* 54 (1), Zagreb, 2022, 169-186.
- 4 L. Hadžiosmanović, Neke kraće naznake o knjizi u privatnom posjedu, 107.
- 5 Više o biblioteci Hamida Hadžibegića vidjeti: A. Maslo i L. Hatibović, Hamid Hadžibegić (1898.-1988.)..., 175-178.

najstarijih civilizacija do danas, nego istraživati i pojedinosti u vezi sa njenim svim sastavnim dijelovima koji mogu predstavljati vrijedan povijesni izvor. Naslovna stranica na kojoj se nalaze osnovni podaci o autoru i djelu postaje sastavni dio knjige od 16. stoljeća, te u tom vremenu ona dobiva niz dodatnih podataka kakve su posvete, pojašnjenja uz naslov i sl.⁶ Ovakve izvantekstualne ili paratekstualne forme naslovnica su se vremenom mijenjale, dok su neki formalni dijelovi ostali do danas. Primjerice, pisanje zahvala kao jednog od načina iskazivanja poštovanja zamijenilo je nekadašnje objavljivanje popisa pretplatnika ili onih koji su pomogli da se objavi knjiga.⁷ Pisanje posveta ima svoj kontinuitet do danas. Međutim, postoje izvjesne razlike između posveta kojima se autor, najčešće na početnim stranicama knjige, zahvaljuje jednoj ili više osoba koje su u vidu moralne ili finansijske podrške podržale njegov rad i posveta koje se ispisuju ručno na knjizi koja se poklanja i koje nužno ne moraju podrazumijevati potpunu involviranost onoga kome se piše posveta u nastajanje i objavljivanje publikacije. Najčešći motiv za prvi tip posveta je zahvalnost prema pokrovitelju, ili pak, drugoj osobi koja je prepoznala vrijednost djela i pomogla da dođe do njegovog objavljivanja. Proučavajući posvete u naučnim tekstovima, Rienk Vermij zaključuje da je postojalo nekoliko vrsta takvih posveta, a najveći broj njih posvećen je roditeljima, bliskoj rodbini ili ljudima koji su podržali autora, pružajući mu finansijsku potporu za njegove studije. Takve posvete, osim što su izraz zahvalnosti i pažnje, predstavljaju i čin sa kojim autor poslije određenog vremena „demonstrira“ svoj napredak roditelju ili meceni publikovanjem određenog djela.⁸ Drugi tip posveta su one koje se ne zasnivaju samo na zahvalnosti na pruženoj pomoći, već se smatraju prilikom da se zatraže neke buduće usluge.⁹ Treću vrstu predstavljaju one posvete koje su odraz prijateljstva ili zahvalnosti.¹⁰ Dobar primjer za to su studenti koji su okončali studije i koji pisanjem posveta iskazuju zahvalnost na pomoći koja im je ukazana ranije u prošlosti, te ujedno pokazuju želju za nekom budućom saradnjom. Da se ne bi pravila velika razlika između zahvalnosti za nešto iz prošlosti i molbe za buduće usluge, Vermij smatra da je preciznije kazati da postoje posvete koje funkcionišu unutar dugogodišnje veze i one koje imaju jednokratnu specifičnu svrhu.¹¹

Za pisanje posveta rukom unutar knjige moglo bi se zaključiti da počivaju na sličnim osnovama. Prvenstveno, ovakve posvete imaju za cilj ukazati zahvalnost na mentorskoj ili prijateljskoj pomoći ili su, jednostavno, znak prijateljstva, čin učtivosti i dobre želje da se onaj kome se poklanja knjiga njome okoristi. Dakle, bazirane su uglavnom na 'bezinteresnom' odnosu između osobe koja poklanja knjigu i onoga ko je prima na dar, s jedinom željom da se osobi kojoj je napisana posveta iskaže poštovanje.

Upravo zahvaljujući ovakvim izvorima informacija kakve su rukom pisane posvete,

6 Usp. Aleksandar Stipčević, *Povijest knjige*, drugo, prošireno i dopunjeno izdanje, Matica hrvatska, Zagreb, 2006, 516.

7 Usp. Marijana Hameršak, Popisi pretplatnika kao paratekst: od društvene hijerarhije do zamišljene zajednice, *Književna smotra: Časopis za svjetsku književnost* 52/195(1), Zagreb, 2020, 131.

8 Rienk Vermij, On the Function of Dedications in Early Modern Scientific Books, *Nuncius* 33/2, Brill, Leiden, 2018, 178-179.

9 R. Vermij, On the Function of Dedications in Early Modern Scientific Books, 178-179.

10 Isto.

11 Isto.

na tragu smo otkrivanja dodatnih podataka vezanih za ličnost Hamida Hadžibegića koji spada u red značajnijih istraživača prošlosti Bosne i Hercegovine koji su djelovali u drugoj polovini 20. stoljeća i čiji je rad bio veoma cijenjen. Na primjeru posveta u biblioteci može se zaključiti da je Hamid Hadžibegić bio u kontaktu s brojnim kolegama diljem Evrope, a upravo zbog istraživanja historijskih tema koje nisu vezane samo za prostor bivše jugoslavenske države, njegovi radovi su bili korisna i poticajna literatura za istraživače u širem okruženju. U biblioteci Hamida Hadžibegića nalazi se ukupno 156 publikacija sa posvetom koje su vlasniku biblioteke napisali neki od istaknutih istraživača i orijentalista sa svjetskom reputacijom. Posvete su pisane u periodu od 1930-ih do 1980-ih godina, ali je najveći broj njih napisan 60-ih godina. Najstarije datirane posvete su iz 1934. i 1937. godine. Anica Savić Rebac je 1934. godine poklonivši Hamidu Hadžibegiću knjigu *Predplatonska Eratologija* napisala i posvetu:

Gospodinu H. Hadžibegiću ASavić Rebac
Skoplje, 16-XI 34
[ćirilično pismo]¹²

Ova ugledna srpska književnica je u periodu od 1930. do 1941. godine živjela u Skoplju jer je tamo službovao njen suprug Hasan Rebac, te su prema svemu sudeći održavali prijateljske odnose sa Hamidom Hadžibegićem. Također, njegov kolega iz Velike medrese kralja Aleksandra u Skoplju i Šerijatske gimnazije u Sarajevu, M. Tajib Okić, napisao je, u znak sjećanja, posvetu na separatu *Islamska tradicija: (Prilog izučavanju izvora šeriatkog prava)* iz Gajretova kalendara, 1937. godine:

Profesoru Isa-bejove centralne reformisane medrese u Skoplju.
U kolegijalno sećanje,
Skoplje 22-X-1937. M. Okić
[ćirilično pismo]¹³

Inače, Hadžibegić i Okić su još od zajedničke službe u Skoplju pa sve do Okićeve smrti ostali veoma bliski prijatelji.¹⁴ Posljednju datiranu posvetu napisao je 12.4.1984. godine u znak poštovanja Zejnil Fajić na separatu *Originali i prepisi vakufnama sačuvanih do danas*.

prof. Hamid ef. Hadžibegiću
S poštovanjem Sarajevo, 12.4.1984.
Zejnil Fajić¹⁵

Posvete su napisane su na brojnim svjetskim jezicima: osmanskim, turskom, arapskom, ruskom, bugarskom, francuskom, albanskom i drugim jezicima. Za ovaj rad izdvojene su samo neke od njih, a posvete koje su napisane na arapskom i osmanskim jeziku predstavljene su u transkripciji i prijevodu.

Boraveći u Sarajevu tokom svog istraživanja, mnogi istraživači osmanske historije, saradivali su sa bosanskohercegovačkim naučnicima koji su se bavili osmanskim

- 12 Biblioteka Hamida Hadžibegića, signatura III 81, *Predplatonska Eratologija*, S.n./, Skoplje, 1932.
- 13 Biblioteka H. Hadžibegića, sign. III 458, *Islamska tradicija: (Prilog izučavanju izvora šeriatkog prava)*, P. o.: / prešt. iz Gajretova kalendara, 1937 god., S.n., Sarajevo, 1936.
- 14 Usp. A. Maslo i L. Hatibović, *Hamid Hadžibegić (1898.-1988.)...*, 170-171.
- 15 Biblioteka H. Hadžibegića, sign. III 388, *Originali i prepisi vakufnama sačuvanih do danas*, P. o.: / iz Anala Gazi Husrev-begove biblioteke-knj, IX-X, Gazi Husrev-begova biblioteka, Sarajevo, 1983.

historijom i čiji je rad bio prepoznat kao kvalitetan u evropskim i svjetskim okvirima. U tom smislu su i sa Hamidom Hadžibegićem često razmjenjivali mišljenja te mu poklanjali svoje knjige. Jedan od njih je Skender Rizaj, albanski historičar, koji je napisao Hamidu Hadžibegiću više posveta od kojih je na ovom mjestu izdvojena jedna napisana na albanskom jeziku:

Mikut të shtrenjët Prof. H. Haxhibegiqu
Prishtinë me nderime,
SkenderRizaj
(albanski jezik)
Prijevod:
Dragom prijatelju Prof. H. Hadžibegiću
S poštovanjem iz Prištine,
Skender Rizaj¹⁶

Neke kolege su napisali posvete na turskom i osmanskom jeziku. Među ostalima su to posvete koje su napisali češki turkolog József Blaskovics, turski arhitekta i istraživač historije arhitekture Ekrem Hakkı Ayverdi te turski historičar M.Tayyip Gökbilgin.

Gönlümüzün yarısı ‘azîz dōst ve kardeş Hâmid Hâcîbegîç Beyefendiye
Ekrem Hakkı Ayverdi
[osmanski jezik]
Prijevod:
Polovini našeg srca, poštovanom prijatelju i bratu uvaženom gospodinu Hamidu Hadžibegiću
Ekrem Hakkı Ayverdi¹⁷

Muhterem Hâmid Hâcîbegîç Beg Efendiye şaygılarımile
T. Gökbilgin 21.XI 1956
Prijevod:
Uvaženom Hamid Hadžibegić Beg Efendiji, s mojim poštovanjem.
T. Gökbilgin 21.XI 1956¹⁸

Među bugarskim historičarima najviše posveta sličnog sadržaja je napisao historičar i bivši predsjednik Bugarske Nikolai Todorov, a na jednom separatu posvetu je napisala i historičarka Bistra Andreeva Cvetkova.

Prof. H. Hadzhibegich v znak uvazhenie
16. VIII. 1960 N. Todorov
[bugarski jezik]
Prijevod:

16 Biblioteka H. Hadžibegića, sign. III 286, Lufta Frakcioniste Në Mes Të Shoqërive Letare “Bashkimit” Dhe”Agimit”, P. o.: separat nga Gjurmime Albanologjike 1, 1969, Instituti Albanologjik I Prishtinës, Prishtinë, 1969.

17 Biblioteka H. Hadžibegića, sign. V 1/I 57, İstanbul Mi‘mârî Çağının Menşe’i OSMANLI Mİ‘MÂRİSİNİN İLK DEVRİ: Ertuğrul, Osman, Orhan Gazîler Hüdavendigâr ve Yıldırım Bâyezîd 630 - 805 (1230 - 1402), I cild , no. 57, İstanbul Fetih Cem‘iyeti, İstanbul Enstitüsü, İstanbul, 1966.

18 Biblioteka H. Hadžibegića, sign. III 471, II Etudes sur la période de la domination Ottomane et de la renaissance Bulgare, P. o. / Etudes Historiques; Institut D’histoire/ Académie des sciences de Bulgarie, Académie des sciences de Bulgarie, Sofia, 1960.

Prof. H. Hadžibegiću u znak poštovanja
16. VIII. 1960 N. Todorov¹⁹

Na dr. prof. H. Hadzhibegich s dŭlboko uvazhenie
V. Cvetkova
[bugarski jezik]
Prijevod:
Dr. prof. H. Hadžibegiću s dubokim poštovanjem
V. Cvetkova²⁰

Hamid Hadžibegić je u aktivnom periodu svog života uzimao učešće na nekim od značajnijih naučnih skupova.²¹ Takvi susreti su bili povod da mu mnoge kolege naučnici poklone knjige i napišu posvete. Jednu od njih je na arapskom jeziku napisao učesnik 25. Konferencije orijentalista ispred Bugarske akademije nauka:

nahdī hādā al-kitāb ilā al-sayyid al-muḥtaram ḥamid ḥāgī-bek bi-smi ma'had al-tārīḥ'inda al-akādamiyya al-'ulūm al-bulgāriyā
al-wafd al-bulgārī'inda al-mu'tamar ḥāmis wa 'iṣrīn al-mustašriqīn
[arapski jezik]
Prijevod:

Ovu knjigu poklanjamo poštovanom gospodinu Hamidu Hadžibegiću u ime Istorijeskog instituta Bugarske akademije nauka. Bugarski delegat na dvadeset petoj konferenciji orijentalista [učesnik 25. Konferencije orijentalista ispred Bugarske akademije nauka]²²

Na arapskom jeziku je posvetu napisao i bugarski historičar Strašimir Dimitrov.

ilā al-sayyid al-muḥtaram ustād ḥamid ḥāgī-bek bi kulli al-iḥtirām strāšimīr dīmītrūf
[1956?]
[arapski jezik]
Prijevod:
Poštovanom gospodinu profesoru Hamidu Hadžibegu sa posvemašnjim poštovanjem.
Strašimir Dimitrov [1956?]²³

Unutar Hadžibegićeve privatne biblioteke moguće je pronaći i posvete na drugim slavenskim jezicima, poput ruskog i poljskog. Na ovom mjestu izdvajamo posvete ruskog turkologa Nikolay Aleksandroviča Baskakova i poljskog arabiste Józefa Bielawskog:

Glubokouvazhaemomy H. Hadzhibegichy ot avtopa

-
- 19 Biblioteka H. Hadžibegića, sign. III 366, Za njakoi promeni v haraktera na cehovata organizacija v B" Igarija prez p" rvata polovina na XIX v., P. o.: / ot sp. "Istoričeski pregled", god. XIV, knj. 4-1958; Institut za B" Igarska Istorija/ B" Igarska Akademija Na Naukite, B" Igarska
 - 20 Biblioteka H. Hadžibegića, sign., III 370, Otkupnata sistema (iltizam) v Osmanskata imperija prez XVI-XVIII v. s ogleđ na B" Igarskite zemi, P. o.: Izvestija; Otdelenie za Filosofski, Ikonomičeski i Pravni Nauki, t. XI, knj. 2/ B" Igarska Akademija Na Naukite, B" Igarska Akademija Na Naukite, Sofija, 1960.
 - 21 Usp. A. Maslo i L. Hatibović, Hamid Hadžibegić (1898.-1988.)..., 175.
 - 22 Biblioteka H. Hadžibegića, sign. III 471, II Etudes sur la période de la domination Ottomane et de la renaissance Bulgare, P. o. / Etudes Historiques; Institut D'histoire/ Académie des sciences de Bulgarie, Académie des sciences de Bulgarie, Sofia, 1960.
 - 23 Biblioteka H. Hadžibegića, sign. III 375, K" m v" prosa za otmenjavaneto na špahijskata sistema v našite zemi, P. o.: ot sp. "Istoričeski pregled", god. XII, knj. 6-1956; Institut za B" Igarska Istorija/ B" Igarska Akademija Na Naukite, B" Igarska Akademija Na Naukite, Sofija, 1956.

A. Baskakov
 16-VIII-60. Moskva
 [ruski jezik]
 Prijevod:
 Vrlo poštovanom H. Hadžibegiću od autora
 A. Baskakov
 16-VIII-60. Moskva²⁴

Szanownemu profesorowi serdeumym pozdrawiam (ma‘a aḥlaṣ al-amānī)
 autor Bielawski
 12. I. 66.
 [poljski i arapski]
 Prijevod:
 Dragom profesoru Hamidu Hadžibegiću sa najiskrenijim pozdravima, sa najboljim željama
 Autor J. Bielawski, 12. I 66²⁵

Među posvetama su i one na engleskom, francuskom i njemačkom jeziku američkog historičara Stanford J. Showa, češkog orijentaliste Josefa Kabrde, poljskog orijentaliste Tadeusza Lewickog, mađarskog historičara Lajosa Fekete i njegovog sunarodnjaka, orijentaliste Hazai Györgya.

To Prof. Hamid Hadžibegic with compliments Stanford J. Shaw
 [engleski jezik]
 Prijevod:
 Profesoru Hamidu Hadžibegiću s poštovanjem
 Stanford J. Shaw²⁶

Merci beaucoup pour “Quelques documents turces de Grbalj”
 17. V. 1957. J. Kabrda
 [francuski jezik]
 Prijevod:
 Mnogo hvala za “Neke turske dokumente o Grbalju”
 17. V. 1957. J. Kabrda²⁷

à Monsieur le Professeur H. Hadžibegić remerciements et hommage amical
 T. Lewicki
 Krakov
 le 3. janvier 1960
 [francuski jezik]

-
- 24 Biblioteka H. Hadžibegića, sign. III 412, O klasifikaciji pričastij v tureckom jazyke, P. o.: / Voprosy jazykoznanija, no. 6, 1959/ Akademija Nauk SSSR, Akademija Nauk SSSR, Moskva, 1959.
 25 Biblioteka H. Hadžibegića, sign. III 65/I, Wypisy z literatury arabskiej: (Podręcznik), I, Uniwersytet Warszawski, Warszawa, 1965.
 26 Biblioteka H. Hadžibegića, sign. III 409, Archival Sources for Ottoman History: The Archives of Turkey, P. o.: / from Journal of the American Oriental Society, Volume 80, No. 1, Jan.-Mar., 1960, American Oriental Society, /S.I./, 1960.
 27 Biblioteka H. Hadžibegića, sign. III 404, Les études orientales en Yougoslavie, P. o.: / Archiv Orientální, 25/1, 1957./ Československá Akademie Věd, Československá Akademie Věd, Praha, 1957.

Prijevod:

Gospodinu profesoru H. Hadžibegiću sa zahvalnošću i prijateljskim poštovanjem

T. Lewicki

Krakov

3. januar 1960²⁸

Mit inngsten Grüssen von L. Fekete

14/9/1955

[njemački jezik]

Prijevod:

Sa najiskrenijim najdubljim pozdravima L. Fekete

14/9/1955²⁹

Zanimljivo je da su kolege i prijatelji posvete koristili i kao priliku za lične čestitke. Tako su mu ispred Saveza Sovjetskih društava 1960. godine poklonili knjigu i uputili čestitku povodom rođendana.

Profesoru Hamidu Hadžibegiću od Saveza Sovjetskih društava prijateljstva i kulturnih veza sa inostranstvom za 62. rođendan

Moskva 12.8.60.

(ime grada na ćirilici)

[Potpis??]³⁰

Ipak, najveći broj posveta pripadaju njegovim najbližim kolegama iz Orijentalnog instituta, kao i kolegama iz bivše Jugoslavije s kojima je blisko saradivao, primjerice:

Dragom prijatelju i drugu H. Hadžibegiću

Br. Đurđev

Sar 28./XI 50.

[Branislav Đurđev]

(ćirilično pismo)³¹

Prijatelju Hamidu Hadžibegiću na uspomenu 8.6.55.

[Hamdija Kreševljaković]³²

Prof. Hadžibegiću u znak poštovanja Sarajevo 7. III 1955

[Milorad Ekmečić]³³

28 Biblioteka H. Hadžibegića, sign III 421, Z historii polskich badań nad źródłami arabskimi i hebrajskimi do dziejów Europy wschodniej w okresie średniowiecza, P. o.: / Studia Historica w 35-lecie Pracy Naukowej Henryka Łowmiańskiego, Orientalistyki Polskiej Akademii Nauk, Warszawie, 1957.

29 Biblioteka H. Hadžibegića, sign. III 380, Gül-Baba et le bektāšī derk'āh de Buda, P. o.: /Acta Orient. Hung., tom. IV., fasc. 1-3. /Akadémiai Kiadó, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1954.

30 Biblioteka H. Hadžibegića, sign. V 4, Gosudarstvennija Tretbjakovskaja Galereja, Izogiz Gosudarstvennoe izdatel' stvo izobrazitel' nogo iskusstva, Moskva, 1959.

31 Biblioteka H. Hadžibegića, III 335, O uticaju Turske vladavine na razvitak naših Naroda, P. o.: / prešt. iz "Godišnjaka Istoriskog društva BiH", god. II 1950, Istorisko društvo BiH, Sarajevo, 1950.

32 Biblioteka H. Hadžibegića, sign III 234/V-4, Kapetanije u Bosni i Hercegovini: DjelaV; Odjeljenje Istorisko-Filoloških Nauka, knj. 4, Naučno Društvo NR BiH, Sarajevo, 1954.

33 Biblioteka H. Hadžibegića, sign. III 303, Početak Bosanskog ustanka 1875 god., P. o.: / prešt. iz "Godišnjaka" Istoriskog društva BiH, god. VI, 1954, Istorisko društvo BiH, Sarajevo, 1954.

Prof. dr. H. Hadžibegiću
S poštovanjem,
B. Hrabak 10. IX 57.
[Bogumil Hrabak]
(ćirilično pismo)³⁴

Drugu Hamidu prijateljski
Hamdija Sarajevo, 12. III.59.
[Hamdija Kapidžić]³⁵

Drugu Hadžibegić Hamidu od M. Sokoloski
5-IX-962. Skopje
[Metodija Sokoloski]
(ćirilično pismo)³⁶

Svome hamidefendiji, u znak poštovanja i prijateljstva
Sarajevo, 17.5.1967.
Sućeska
[Avdo Sućeska]³⁷

Poštovanom profesoru Hamidu Hadžibegiću od Bisere
Sarajevo, 28.11.1968
[Bisera Nurudinović]³⁸

Mome profesoru- sa poštovanjem
Ešref Kovačević Sarajevo 25.3.74³⁹

Dragom i poštovanom Hamidu od Nedima Sarajevo, 5. jula 1975
[Nedim Filipović]⁴⁰

Prof. Hamidu Hadžibegiću u znak posebne pažnje H. Šabanović
[Hazim Šabanović]⁴¹

-
- 34 Biblioteka H. Hadžibegića, sign. III 325, Prestapi na spahiite vo Makedonija vo vtorata polovina na XVI vek, P. o.: Glasnik, god. I; br.1 / Institutot Za Nacionalna Istorija, Institutot Za Nacionalna Istorija, Skopje, 1957.
- 35 Biblioteka H. Hadžibegića, sign. III 285, Austro-Ugarska politika u Bosni i Hercegovini i jugoslovensko pitanje za vrijeme Prvog Svjetskog Rata, P. o.: /prešt. iz "Godišnjaka" Istoriskog društva BiH, god. IX, 1957, Istorisko društvo BiH, Sarajevo, 1958.
- 36 Biblioteka H. Hadžibegića, sign. III 328, Dervendžiski sela vo Veleškata Nahija od 1460-1544 godina, P. o.: Glasnik, god. IV; br.1-2 / Institutot Za Nacionalna Istorija, Institutot Za Nacionalna Istorija, Skopje, 1960.
- 37 Biblioteka H. Hadžibegića, sign. III 59, Istorija Države i Prava Naroda SFRJ.
- 38 Biblioteka H. Hadžibegića, sign. III 216/VIII, Biblioteka H. Hadžibegića, sign. III 216/VI, Bibliografija Jugoslovenske Orijentalistike 1945-1960, posebna izdanja VI, Orijentalni Institut u Sarajevu, Sarajevo, 1968.
- 39 Biblioteka H. Hadžibegića, sign. III 246, Hududnama Bosanskog Vilajeta prema Austriji poslije Karlovačkog mira, P. o.: /Separat iz Priloga za orijentalnu filologiju XX-XXI, Orijentalni Institut u Sarajevu, Sarajevo, 1974.
- 40 Biblioteka H. Hadžibegića, sign. III 244/XII-10 Vlasi i uspostava timarskog sistema u Hercegovini (I), P. o.: Godišnjak-XII/Akademija Nauka i Umjetnosti BiH; Centar za Balkanološka Ispitivanja, knj. 10, Akademija Nauka i Umjetnosti BiH, Sarajevo, 1974.
- 41 Biblioteka H. Hadžibegića, sign. II 23, GRAMATIKA Turskog jezika, HAK, Sarajevo, 1944.

Profesoru Hamidu Hadžibegiću s poštovanjem i prijateljski 14.3.1978.⁴²
[Ahmed S. Aličić]

Gospodinu H. Hadžibegiću, u znak prijateljstva
M Begović
[Mehmed Begović]
(ćirilčno pismo)⁴³

Gosp. Hamidu Hadžibegiću g. Elezović
[Gliša Elezović]
(ćirilčno pismo)⁴⁴

Unutar biblioteke moguće je pronaći i jedno sačuvano pismo, razglednice te lične zabilješke koje je Hadžibegić vjerovatno pravio tokom čitanja. Moguće je da je ovakvih izvora bilo puno više, ali nisu sačuvani ili nisu dio onoga što je poklonjeno Orijentalnom institutu Univerziteta u Sarajevu. U svom pismu Skender Rizaj obavještava profesora Hadžibegića o svom radu, kao i recentnim tekstovima koje mu šalje. Iz teksta jedne razglednice vidi se povezanost pošiljaoca sa Hamidom Hadžibegićem. Radi se o Muhamedu Šestiću, nekadašnjem njegovom studentu koji pokazuje želju da diskutuje sa profesorom o određenim pitanjima koja su vezana za prošlost Istanbula.⁴⁵ Ovaj primjer ukazuje na to da se dobre relacije student-profesor ne moraju nužno prekidati okončanjem studija.⁴⁶

Zaključno razmatranje

Lične biblioteke su važan izvor podataka za intelektualnu historiju mikro zajednice ali i širih zajednica, jer nude obilje informacija koje se moraju obraditi, rekonstruirati te interpretirati na stručan način. Ove biblioteke su najčešće dolazile u vlasništvo različitih institucija sistemom otkupa ili doniranjem vlasnika ili njegovih nasljednika. Zbog starosti i rijetkosti knjiga, lične biblioteke predstavljaju istinska svjedočanstva ne samo o nekadašnjim vlasnicima kao bibliofilima nego o cjelokupnim socijalnim i kulturnim tokovima određenog perioda. Takav slučaj je s bibliotekom Hamida Hadžibegića koja je poklonjena Orijentalnom institutu 2001. godine i koja svojim sadržajem značajno doprinosi vrijednosti institutske stručne biblioteke. Na brojnim primjercima ove biblioteke nalaze se posvete koje predstavljaju značajan izvor za proučavanje intelektualnog i društvenog profila Hamida Hadžibegića, respektovanog osmaniste

42 Biblioteka H. Hadžibegića, sign. III 270, Popis Bosanske vojske pred bitku na Mohaču 1526. godine, P. o.: POF, sv. XXV 1975./ Orijentalni Institut u Sarajevu, Orijentalni Institut u Sarajevu, Sarajevo, 1977.

43 Biblioteka H. Hadžibegića, sign. III 343, Karakteristike Šerijatskog nasljednog prava, P. o.: / Organ Beogradskog Pravnog fakulteta, knj. XXXVI (LIII), br. 1-2/ Arhiv za pravne i društvene nauke, Izdanje nastavnika Pravnog fakulteta, Beograd, 1938.

44 Biblioteka H. Hadžibegića, sign. III 221/II-1, Iz Carigradskih Turskih Arhiva Mühimme: Zbornik za Istočnjačku Istorisku i književnu građu, knj. II; Istoriski Institut, knj. 1, Srpska Akademija Nauka i Književnosti, Naučna Knjiga, Beograd, 1950.

45 Biblioteka H. Hadžibegića, sign. III 286, u: Lufta Fraktioniste Në Mes Të Shoqërive Letare "Bashkimit" Dhe "Agimit", P. o.: separat nga Gjurmime Albanologjike 1, 1969, Instituti Albanologjik I Prishtinës, Prishtinë, 1969.

46 Biblioteka H. Hadžibegića, sign. III 47/2, u: TOPKAPU SARAYI, no. 2, İstanbul Ansiklopedisi, İstanbul, /S.

iz bivše Jugoslavije, ali i tadašnjeg strukovnog i društvenog okruženja. Kroz tekstove posveta koje su ispisali kolege, saradnici, bivši studenti, zahvalni istraživači i drugi čitatelji stručnog štiva na više stranih jezika moguće je doći do korisne građe za brojne istraživače kulturne historije. Ova vrsta građe može biti značajna za opserviranje naučnih dometa i kanala komunikacije iz perioda bivše Jugoslavije. Isto tako, može služiti i za posmatranje intelektualnih veza između naučnika iz Jugoslavije, poput Hamida Hadžibegića, s naučnicima iz drugih zemalja u vremenu Hladnog rata.

Budući da se na osnovu objavljenih detalja o životu Hamida Hadžibegića zna da je uživao veliki ugled među kolegama i da je posjedovao pedagoške kompetencije, posvete na knjigama samo su još jedna od potvrda da se radilo o priznatom i značajnom naučniku.

DEDICATIONS AS A SOURCE OF IMPORTANT DATA: THE EXAMPLE OF HAMID HADŽIBEGIĆ'S LIBRARY

Summary

Personal libraries are an important source of information for the intellectual history of the micro-community as well as wider communities, because they offer a wealth of information that must be processed, reconstructed and interpreted in a professional manner. Different institutions often acquired these libraries through a system of buying or donation by the owner or his successors. Due to the age and rarity of the books, personal libraries represent true testimonies not only to the lives and careers of their former owners as bibliophiles, but also to the entire social and cultural trends of a certain period. Such is the case of the Hamid Hadžibegić's library, which was donated to the Institute in 2001 and which, with its content, significantly contributes to the value of the Institute's special library. Numerous books in this library contain dedications that represent a significant source for researching Hamid Hadžibegić's intellectual and social profile, a renowned researcher of the Ottoman period from the former Yugoslavia, as well as his professional and social environment at the time. Through the dedications written by colleagues, collaborators, former students, grateful researchers and other readers of professional literature in several foreign languages, it is possible to find useful material for different studies of cultural history. This type of material can be significant for observing the scientific scope and communication channels from the period of the former Yugoslavia. It can also be used to observe the intellectual connections between academics from Yugoslavia, such as Hamid Hadžibegić, and academics from other countries during the Cold War. The book dedications are another confirmation of the importance of Hamid Hadžibegić among his peers, adding to what we already know from published sources about his pedagogical competencies and reputation.

BIBLIOGRAFIJA

Izvori

- › Univerzitet u Sarajevu – Orijentalni institut, Biblioteka Hamida Hadžibegića (posvete u knjigama), signature:
 II 23, III 59, III 47/2, III 65/I, III 81, III 95/I, III 216/VIII, III 221/II-1, III 234/V-4, III 244/XII-10, III 246, III 270, III 285, III 286, III 303, III 325, III 328, III 335, III 343, III 366, III 370, III 380, III 384, III 388, III 404, III 409, III 412, III 421, III 430, III 458, III 471, V 1/I 57, V4

Literatura

- › Bavčić, Mubera, Hamid Hadžibegić (1898-1988): (u povodu 15-godišnjice smrti), *Prilozi za orijentalnu filologiju* 52-53/2002/03, Sarajevo, 2004, 351-354.
- › Gazić, Lejla, Stradanje Orijentalnog instituta u agresiji na Bosnu i Hercegovinu od 1992. do 1995, u: *Orijentalni institut u Sarajevu 1950.-2000 = The institute for Oriental Studies in Sarajevo 1950-2000*, Aladin Husić (ur.), 18-22.
- › Hadžiosmanović, Lamija, Neke kraće naznake o knjizi u privatnom posjedu, *Bibliotekarstvo: Godišnjak Društva Bibliotekara Bosne i Hercegovine XXVI*, Sarajevo, 1980, 103-108.
- › Hameršak, Marijana, Popisi pretplatnika kao paratekst: od društvene hijerarhije do zamišljene zajednice, *Književna smotra: Časopis za svjetsku književnost* 52/195(1), Zagreb, 2020, 129-144.
- › Maslo, Amer i Hatibović, Lamija, Hamid Hadžibegić (1898.-1988.) i njegova ostavština u Orijentalnom institutu u Sarajevu, *Časopis za suvremenu povijest* 54 (1), Zagreb, 169-186.
- › Pelidija, Enes, *Osmanisti Bosne i Hercegovine do početka 21. stoljeća: biografski i bibliografski podaci*, knj. 2., Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke/znanosti, Mostar, 2020.
- › Stipčević, Aleksandar, *Povijest knjige*, drugo, prošireno i dopunjeno izdanje, Matica hrvatska, Zagreb, 2006.
- › Vermij, Rienk, On the Function of Dedications in Early Modern Scientific Books, *Nuncius* 33/2, Leiden, 2018, 171-197.